

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗНОГО СКЛАДНИКА КОНЦЕПТУ УКРАЇНА У ТВОРАХ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО¹

REPRESENTATION OF THE IMAGE COMPONENT OF THE UKRAINE CONCEPT IN WORKS BY MYKHAILO HRUSHEVSKYI

Степанов В.В.,

orcid.org/0000-0002-8169-7908

PhD 035 «Філологія»,

старший викладач кафедри германської філології

Сумського державного університету

Рябокоть К.Р.,

orcid.org/0009-0000-5065-4211

студентка II курсу факультету іноземної філології та соціальних комунікацій

Сумського державного університету

Стаття розкриває особливості відтворення образних осмислень значущості концепту УКРАЇНА у творах Михайла Грушевського – одного із засновників Української Народної Республіки, що стала прототипом незалежності сучасної України на початку ХХ століття. Спираючись на першість проголошення незалежності УНР від 22 січня 1918 року, стаття робить спробу реконструювати ті метафоричні асоціації, які вкладалися в опис значущості української ідентичності напередодні суверенітету новоствореної держави.

Студія розуміє концепт УКРАЇНА як маркер української ідентичності, де перший виступає як шарова єдність поняттєвого, образного та валоративного складників. Експлікація асоціативних осмислень значущості концепту УКРАЇНА здійснюється через методіку концептуальної метафори Лакоффа-Джонсона. Матеріалом студії є історичний та публіцистичний дискурси Михайла Грушевського – першого Президента України в період її проголошення в січні 1918 року. Дискурс трактується як жива мовна свідомість, що поєднує попередній досвід ментальної еволюції української ідентичності, а також накладає тогочасні переосмислення її ролі. Дискурс компонується в міні-модель – вибірку контекстів про Україну з Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК). Звідси вилучаються 68 метафоричних контекстів із усіх 4.282 одиниць під авторством Грушевського за пошуковим запитом «Україна».

Аналіз контекстів Грушевського демонструє конкретну векторність в образних осмисленнях значущості концепту Україна на початку ХХ століття. Так, біологічний вектор інтерпретує Україну як ОРГАНІЗМ; соціальний – як ЛЮДИНУ, СІМ'Ю, РІД; просторовий – як ДІМ, ТЕРИТОРІЮ, ЗЕМЛЮ, САД, ПОЛЕ, ПУСТЕЛЮ, МОРЕ. У науково-виробничому ракурсі Україну розуміють як ФІЗИЧНЕ ТІЛО (наука) або як МАШИНУ та ПРОДУКТ (промисловість). Утилітарний аспект осмислює Україну як СПОЖИВАЧА та РЕСУРС; структурний – як ЦІЛІСНИЙ ОБ'ЄКТ або ЧАСТИНУ ЦІЛОГО, СПОРУДУ. Військовий вектор відтворює метафори УКРАЇНА є ФОРТЕЦЯ, ВОЇН, ЖЕРТВА. Кульмінацією є юридичний вектор, де Україна переростає в АВТОНОМНИЙ та СУВЕРЕННИЙ СУБ'ЄКТ.

Багатоаспектність метафоричних осмислень засвідчує унікальність та самостійність української ідентичності, що продовжує розвиватися попри будь-які зовнішні виклики.

Перспективою майбутніх досліджень вважаємо вивчення поняттєвого та валоративного складників для відтворення цілісної картини еволюції української ідентичності з початку ХХ століття до сьогодення.

Ключові слова: Михайло Грушевський, українська ідентичність, концепт, дискурс, корпус, образний складник, концептуальна метафора.

This article presents peculiarities of reproducing image interpretations of the UKRAINE concept significance in works by Mykhailo Hrushevskiy. One of the founders of the Ukrainian People's Republic, he led it as a prototype of modern Ukraine's independence at the beginning of the 20th century. Based on primacy of the UPR independence proclamation on 22 January 1918, the article reconstructs metaphorical associations that were engaged in description of the Ukrainian identity significance on the sovereignty eve of the newly created Ukrainian state.

The study understands the UKRAINE concept as a marker of Ukrainian identity, where the former acts as a unity of notion, image, and value components. Explication of associative interpretations of the Ukraine concept significance is carried out via the Lakoff-Johnson conceptual metaphor methodology. The material is historical and journalistic discourse by Mykhailo Hrushevskiy, the first President of Ukraine during its proclamation in January 1918. Discourse is interpreted as a living linguistic consciousness that combines previous experience of mental evolution of the Ukrainian identity and also imposes contemporary reinterpretations of its role. The discourse is compiled into a mini-model – sample of contexts about Ukraine from the General Regionally Annotated Corpus of the Ukrainian Language (GRAC). From here, 68 metaphorical contexts were extracted from all 4,282 units by Hrushevskiy via the search query "Ukraine".

Analysis of Hrushevskiy's contexts demonstrates specific vectors in image interpretations of the Ukraine concept significance at the beginning of the 20th century. The biological vector interprets Ukraine as ORGANISM; the social vector – as PERSON, FAMILY, or GENERATION. The spatial vector interprets it as HOME, TERRITORY, LAND, GARDEN, FIELD,

¹ Дослідження проведено в рамках реалізації НДР молодих вчених «Еволюція української ідентичності в мовній свідомості: досвід минулого, сучасні виклики та перспективи розвитку» (номер державної реєстрації: 0126U000872)

DESERT, or SEA. From the scientific and industrial perspective, Ukraine is understood as PHYSICAL BODY (science) or as MACHINE and PRODUCT (industry). The utilitarian aspect conceives Ukraine as CONSUMER and RESOURCE; the structural aspect regards it as SINGLE OBJECT or PART OF SINGLE OBJECT, BUILDING. The military vector reproduces the metaphors UKRAINE is FORTRESS, WARRIOR, and VICTIM. The legal vector is Ukraine's growing into AUTONOMOUS and SOVEREIGN ENTITY.

The multifaceted nature of metaphorical interpretations shows uniqueness and independence of Ukrainian identity, which is developing despite external challenges.

We consider study of the notion and value components to be a promising area for future research to reconstruct a complete picture of the Ukrainian identity evolution from the beginning of the 20th century to the present day.

Key words: Mykhailo Hrushevskyy, Ukrainian identity, concept, discourse, corpus, image component, conceptual metaphor.

Постановка проблеми. Україна – держава із доволі давньою історією, культурою, традиціями. Процеси націєтворення зародилися на українських землях ще задовго до 1991 року, коли українці здобули незалежність. За словами сучасних фахівців, наприклад засновника історичного ресурсу «Історія без міфів» В. Мараєва, 1991 рік варто трактувати не як здобуття, а відновлення незалежності 22 січня 1918 року, коли Центральна рада проголосила суверенну Українську Народну Республіку зі столицею в Києві [1]. На той час президентом новоствореної держави став Михайло Грушевський – історик та відданий патріот України. З іншого боку, ідея української ідентичності зазнає постійних змін, що ментально постає як еволюція шарової єдності трьох складників концепту УКРАЇНА – поняттєвого, образного та валоративного [2]. Відстеження діахронічних варіацій концептуальних елементів дозволяє осмислити глибину соціальних зв'язків у зародженні, збереженні та удосконаленні ідей української ідентичності. Останнє є особливо важливим у період повномасштабного збройного конфлікту, коли випробовується на міцність суверенітет і право України на самостійне існування. Цим зумовлена актуальність дослідження.

Огляд Scopus-публікацій за останні 5-10 років демонструє, що тематика України активно цікавить науковців з різних галузей. Військова агресія спонукає вивчати захист інформаційної безпеки в українському соціумі [3]. З позицій когнітивістики, психолінгвістики та політології досліджують причини та перебіг Російсько-української війни в гібридному й повномасштабному форматах [4; 5; 6]. На протидію ворожим пропагандистським наративам висвітлюють істинну історію українського народу без міфів та фальсифікацій [7; 8]. У контрастному порівнянні описують підходи до вивчення історії України на геополітичному роздоріжжі [9]. Аналізують зміни мовної ідентичності українців в період сучасних воєнних потрясінь [10; 11]. Експлікують роль національної стійкості укра-

їнців та аспекти її прояву в захисті державного суверенітету [12].

Особливе місце в осмисленні значущості української ідентичності посідає методика концептуальної метафори, коли ідентичність як концепт репрезентується крізь призму іншого концепту [13]. Концептуальна метафора міцно закріпилася в науці. Вчені активно застосовують її для опису асоціативної значущості актуальних явищ. В проєкції на тему Російсько-української війни, концептуальна метафора аплікабельна для аналізу того, як у суспільній свідомості (дискурсі) образно репрезентується Україна-воїн та важливість її підтримки на міжнародній арені [14; 15; 16]. Не останню роль в цьому аспекті виконує керівництво держави, яке прагне заручитися союзницькою допомогою для перемоги та досягнення довготривалого миру [17].

Відтак, концептуальна метафора виступає надійним засобом відстеження еволюції української ідентичності з моменту зародження і до сучасності. Вона і постає точкою опори в нашому дослідженні.

Формування цілей статті. Об'єктом студії постає концепт УКРАЇНА як маркер української ідентичності. Предмет дослідження – опис образного складника однойменного концепту напередодні проголошення незалежності України на початку ХХ століття.

Матеріалом студії виступає вибірка контекстів Михайла Грушевського з Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК [18]). Вибірка налічує 68 метафоричних контекстів із конкордансу за запитом «Україна», де рядки приписані саме перу Грушевського (4.282 одиниці). Повний список контекстів усіх авторів за запитом «Україна» сягає 8.436.638 одиниць.

Обрання контекстів Грушевського обґрунтовуємо тим, що саме він був Президентом УНР під час проголошення її незалежності 22 січня 1918 року. Відтак, асоціативні осмислення України Грушевським подають актуальну картину образного складника в троїстій структурі

української ідентичності (поняття, образ, цінності) напередодні незалежності України.

Контексти походять з історичних праць Грушевського та його статей у тогочасній публіцистиці.

Метою студії є визначення концептуальних метафор у творах Грушевського, щоб показати осмислення української ідентичності напередодні зародження УНР. Завдання: проаналізувати контексти Грушевського, встановити концептуальні метафори УКРАЇНИ, описати їхню роль у осмисленні української ідентичності.

У ході дослідження використано методику концептуальної метафори Лакоффа-Джонсона [13], де концепт перцептивно осмислюється крізь призму іншого концепту. Орфографія контекстів Грушевського подається в редакційних правилах початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Першим напрямом осмислення української ідентичності у творах Грушевського виступає біологічний аспект. Спрацьовує метафора УКРАЇНА є ОРГАНІЗМ.

Вільна Україна в перекладі на щоденну мову значить український державний організм в найширшому розумінні цього поняття [19].

Український організм народжується та існує, живе і взаємодіє з довкіллям.

Ні. Україна живе і буде жити, здобуваючи собі що-раз ліпші умови національного існування і розвитку, аж доки не дійде до такого політичного значіння, яке належить над 30-мільоновому, другому що чисельної сили народови європейського Сходу [19].

Організм України складається з низки важливих органів, головним з яких є Київ, тобто метафоричне серце держави.

Цілком природна річ, що головна організаційна праця по виставці повинна впасти на киян, бо Київ – це ж найбільший центр українського культурного життя, серце України, батьківщина поета [20].

Як і будь-який живий організм, Україна може хворіти та одужувати.

Навпаки, організм України тяжко ослаблений довгою хворобою, довгою деструкційною роботою сильних реактивів обезвладнений, отруєний, і тільки поволі може вернути собі сили й активну енергію [21].

Борючись за своє право на існування, Україна намагається вижити, стати сильною і загартованою істотою.

Російські колоси пірнули на дно, гармати ржавіють під водою, а Україна не тільки не вмерла, а й готується до оновлення, до нового життя [22].

Біологічний вектор переходить у соціальну площину, де Україна трактується не просто як організм, а як наділена розумом істота. Активується метафора УКРАЇНА є ЛЮДИНА.

Україна постає мислячою особою, котра думає, приймає рішення та самостійно вирішує свою долю.

В сім напрямі невпинно працює політична мисль України, розширюючи поняття автономності, вироблюючи й уліпшуючи форми народного заступництва, ставлячи поправки в інтересах народних мас та висувуючи наперед охорону інтересів робочих верств [23].

По уторованій ними дорозі збирається тепер, коли падають вікові забори, Україна в свій похід до кращої долі. І свідомість многовікової роботи мислі й енергії її поколінь над розв'язанням політичних, суспільно-економічних і культурних проблем нехай окрилює її енергію в змаганнях до свого оновлення, до поступу, свободи і справедливості на тлі розвитку народних сил [23].

Міркуючи та діючи, Україна проявляє себе психологічно: демонструє вольові якості, емоції. Вони можуть бути позитивними або негативними. Робиться акцент та сильній позиції України. Якщо її не проявляти, держава невпинно слабне.

Галичани повинні бажати собі України могутньої, сильної, атракційної, а не розбитої й жебрущої. Галичина в першій мірі повинна зблизитися до України [21].

Стабільний прояв рис характеру продукує унікальний психологічний портрет України, що є репрезентантом її ідентичності.

Навіть органи майже свої, ведені людьми, що зачисляються і признаються офіційно до українофільських кругів, як мало вони мають української фізіології – як мало в них не тільки України національної, але навіть України як області, зі своїми географічними, економічними, культурними інтересами [24].

Прикметно, що Грушевський описує психологічну поведінку України і в козацькі часи. Іншими словами, антропоцентричний підхід до осмислення України має тривалу історичну традицію, кульмінацією якого стала українська незалежність.

А Україна пережила літо 1614 р. в великій тривозі, з дня на день чекаючи татарського нападу [25].

Отсі кримські усобиці були, мабуть, причиною деякого ослаблення татарського натиску в сих роках, хоч і не запевняли, розуміється, спокою Україні [25].

Ступаючи на нову сходинку історичного розвитку, Україна стає свідком епохи. Про свої спостереження вона повідомляє іншим особам.

Мають упасти ті підстави, на яких опиралося привілейоване становище Польщі в землях українських (поки що в Росії, але поляки предвидять, що й Галицька Україна не може довго зістатися пасивним свідком цього процесу), так само в землях білоруських, литовських [21].

Про це вже ось рік криком кричить вся Україна: в кожному дописові по газетах, в статтях, в розмовах чути один мотив, одно прохання: земля наша широка й родюча, а порядку в ній нема. Позаводили крамниці, торгуємо, а порядку у нас немає. А як і що робити ми не знаємо, допоможіть нам, пришліть людей, які б живим словом розповіли нам, показали як і що, порадили [26].

Україна не просто живе у світі, аде й встановлює контакти з іншими особами. Стосунки стають близькими, і Україна осмислюється як соціальна єдність, наприклад родина. Спрацьовує метафора УКРАЇНА є СІМ'Я, котра дає потомство – дітей.

Відкидаючи форми пережиті або хибні, дістаємо наші історичні основи, зазначені змаганнями кращих людей України [23].

Земля ж пером многозаслуженному покійникові, якого пам'ять ніколи не загине між українським народом, якого імя історія відродження українського народу запише між найліпшими синами України [27].

З часом родове дерево України розростається, породжуючи нових нащадків. Активується метафора УКРАЇНА є РІД.

Приходиться гірко жалувати тих змарнованих часів, тих пропащих для України поколінь. З потрошеною енергією прийдеться нинішній генерації працювати, щоб достроїтися до вимог і задач моменту. Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостатися паріями серед народностей [22].

Як окрема людина зокрема, так і весь рід загалом мешкають в конкретній локації. Україна осмислюється у просторовому аспекті, що генує метафору УКРАЇНА є ДІМ, в якому живуть.

Не буде в пересильних, глядітиметься, не заболіє вже так. Одбуде заслання, приїде додому, усім покаже тоді, що то є Україна, рідний край [28].

Просторовий ракурс розглядає також Україну як велику залюднену локацію в рамках конкретних кордонів. Тобто, спрацьовує метафора УКРАЇНА є ТЕРИТОРІЯ:

І за хвилю знову приходили вісти про нові татарські загони коло границь України, коло Браслава [25].

За се козаки вже не мають права на ніякі «лежжі» – кватири, і на утриманне – «на волости», як називали залюднені часті України. Не мають брати живности в маєтностях панських, ані чинити ніяких шкод. І за всяку шкоду, яка б стала, старший або поручник мали вчинити справедливість над провинником [25].

Крім того, Україна метафорично інтерпретується як територія, на яку випадають атмосферні опади. Відтак, маємо метафору УКРАЇНА є ЗЕМЛЯ.

На цю звістку вся Україна вкриється глибоким сумом із за втрати одного з своїх найліпших синів, якого люта доля перед часом, на 48 році життя, вклала в сиру могилу [27].

Щирі гарячі сльози льються по всій Україні і серця всіх українців з'єдналися одним почуттям великого національного горя [29].

І справді величезна орда татарська під проводом стрієчного брата нового хана посунула на Україну [25].

Метеорологічний аспект поглиблює розуміння української ідентичності. В результаті наявних чи відсутніх опадів Україна метафорично осмислюється як родюча або неродюча земля (САД, ПОЛЕ або ПУСТЕЛЯ).

Розвій свідомости і кожне просвітне огнище, що повстало під впливом творів, що лишив Грінченко, будуть дня нього міцнішим від бронзи монументом, бо пам'ять про нього шириться в серцях народу, і хоч його останки зникнуть в тій домовині, добре і здорове насіння, щедро розкидане його рукою, зійде і розвиватиматся для добра України [29].

Тим то голосною луною по всій Україні розійшлася звістка про смерть невсипущого діяча на рідній ниві, і ми стали свідками національної демонстрації, у нас ще небувалої [29].

Потім Жолкевський вислав до них свого післанця, повідомляючи, що з турками вже прийшло до угоди – *аби вони не пустошили України, а йшли на Дніпро, а до нього прислали б кількох поважних осіб, аби з ними порозумілися про волю королівську [25].*

Зрештою, і сама Україна постає природною стихією, яка помітно вирує або заспокоюється. Спрацьовує метафора УКРАЇНА є МОРЕ.

Гірко се сказати, особливо коли і в галицькій Україні переживаємо хвилі гіркого упокорення, свідомості безсилля й дезорганізації [21].

Окремим вектором образного осмислення України виступає науково-виробничий ракурс. У сенсі науки Україна трактується як ФІЗИЧНЕ ПІЛО, котре має атомарну будову і здатне переходити в різні агрегатні стани.

З уст не якогось профана, а університетського професора-спеціаліста прийшлося нам читати жадання, аби при викладі української мови в Харківському університеті держалися не якихось «галицьких» взірців, а саме харківського діалекту, представленого Квіткою. Це значило б **розбити Україну на атоми, звести національну одність до етнографічної дріб'язковості, пересунути еволюцію нашої літературної мови на півстоліття назад або й більше** [21].

Вони заповняли своїми людьми ряди революційних російських партій і разом з ними кидали анатему на всякі українські національні змагання, що підривають ширші, космополітичні завдання революції, в ім'я котрих **Україна повинна розтопитися** нібито в загальнолюдській, а в дійсності – в великоросійській масі [23].

Виробничий аспект інтерпретує Україну як МАШИНУ, котра виконує конкретні функції.

Се правда, що в історії українського національного життя австрійська Україна являлася – що так скажемо – практичним **варстатом українського національного життя**, але взаємне відношенє обох сих частин української землі в історії українського національного відродженя все було таке, що ідеї відродженя повставали на російській Україні, запліднюючи собою житє України австрійської [19].

З іншого боку, і саму Україну можуть метафорично інтерпретувати як ПРОДУКТ, який згенеровано машиною.

Сі факти Антоновичу і приклонникам його поглядів дали привід намалювати образ **перетворення Київської України в козацьку територію**, поділену на полки, вільну від пана – те що сталося тільки за Хмельницького [25].

Україну також осмислюють в утилітарному аспекті, тобто в економічному сенсі. Україна постає як СПОЖИВАЧ або РЕСУРС для реалізації чогось.

Адже та **Україна в своїм відродженні обома руками черпатиме** з тих культурних і національних засобів, які приготвила їй Галичина [21].

В тій багатій людьмі, засобами, капіталами Україні чи не знайдуться засоби на те, щоб допомогти галицькому селянинові вирватися з економічного визиску польського шляхтича і жидівського лихваря, посунути економічну й просвітню роботу, допомогти інституціям, системою шкіл переломити ворожу національним нашим інтересам правительствену систему? [21].

Структурний ракурс розуміє Україну як певну систему, що може поставати єдністю компонентів або і самим компонентом у складі чогось.

Активується метафора Україна є ЦІЛСНИЙ ОБ'ЄКТ або ЧАСТИНА ЦІЛОГО.

Близьким здавалось присвоєння ними того культурного запасу, який протягом десятиліть покоління українських і галицьких робітників супроти російських заборон складали в галицьких виданнях в надії, що прийде час, коли тим запасом зможе покористуватися в своїм культурнім розвої **ціла соборна Україна** [21].

Не містять в собі сі принципи й постулати також ані проповіді національної виключності й ворожнечі до інших народностей і культур, ані планів відірвання України і порушення одності держави, що страшить тепер багатьох. Про се вже говорено багато, що задоволення територіально-національних потреб тільки скріпить **зв'язь українського народу з іншими**, вигладить непорозуміння й усуне ґрунт для ворожнечі, і про се ще поговоримо іншим разом [23].

Водночас, структурно Україна мислиться і як певний інфраструктурний об'єкт. Спрацьовує метафора УКРАЇНА є СПОРУДА. Вона може як зводитися, так і руйнуватися.

Повинно се бути точкою нашої амбіції, щоб еміграція наша вернула до рідного краю здібною до **будованя нової України**, зокрема щоб та наша народня маса, яку доля кинула на еміграцію, вернула як просвічені і свідомі члени суспільности [19].

Польско-литовське правительство, спроневіривши ся Витовтовим традиціям, занедбало свою східно-полудневу політику до того, що дало своїм соперникам половити своїх традиційних союзників – кримських ханів, і Крим з передової позиції литовської політики, сторожа і охорони української колонізації, яким був він, по признаннєм польських політиків XV в., стає на довгі часи **огнищем руїни й деструкції для України** [25].

Структурний ракурс осмислення України переростає у військовий. Україна інтерпретується не тільки як споруда, але і як укріплена та підготовлена до бою військова одиниця. Маємо метафору УКРАЇНА є ФОРТЕЦЯ.

Треба забудувати Україну системою оборонних замків, розложити козаків на пограничу, кудю приходять татари, але треба їм платити [25].

Козаки участі в сій мобілізації не брали здається. Офіційно вони взяли на себе ролю лівого крила – **сторожі України** від татар, не знати тільки чи з поручення польського правительства, чи з власного помислу, щоб відтягнутися від походу на турка [25].

Україна також мислиться як активний оборонець рідної землі від ворожої навали. Спрацьовує метафора УКРАЇНА є ВОЇН.

Кожний раз, як розмах суспільної енергії ударявся о залізний перстень, яким окувала галицьку Україну органічна праса польської суспільної ієрархії, з новою силою оживали давні надії на те, що колись те, чого не може доказати Галичина своєю силою – розбити сі залізні кайдани, – розіб'є їй велика, багатомільйонна Україна [21].

Даючи відсіч ворогу, Україна страждає від отриманих поранень. Маємо метафору УКРАЇНА є ЖЕРТВА.

Вицідивши стільки крові з України, хан наново розпочинав переговори з польсько-литовським правительством, нагадував за невикладені упоминки й різні закиди вишукував [25].

Я перерву тут перегляд нападів і спустошень, які терпіла Україна [25].

Се була неустанна дрібна партизанська погранична війна, якою зривала українська людина своє серце на татарах за вічний страх і небезпеку, в якій держали вони Україну, за їх вічні спустошення і грабовання [25].

Століттями Україна боролася за своє право на самостійне існування. Вінцем цього є автономія, а потім і незалежність України. Тобто, активується юридичний вектор метафоричного осмислення: УКРАЇНА є АВТОНОМНИЙ та СУВЕРЕННИЙ СУБ'ЄКТ.

Такими постулатами уважаю: **територіально-національну автономію України при загальнофедеративній устрої Росії; переведення української мови в усіх інституціях і органах управи на українській території від найнижчих**

до найвищих; забезпечення всяких можностей і засобів для українського культурного розвитку і знесення всяких перешкод; усунення використання України й її засобів на цілі для неї чужі й непотрібні [23].

Виразне означення взаємних національних відносин України і Польщі, виразне проголошення словом і ділом **повної національної незалежності України від Польщі** – це найбільша його заслуга перед українською інтелігенцією [30].

Висновки. Концептуальні метафори, які Михайло Грушевський використовує у своїх творах напередодні проголошення незалежності України, проявляються у багатовекторному спектрі: біологічному (ОРГАНІЗМ), соціальному (ЛЮДИНА, СІМ'Я, РІД), просторовому (ДІМ, ТЕРИТОРІЯ, ЗЕМЛЯ, САД, ПОЛЕ, ПУСТЕЛЯ, МОРЕ), науково-виробничому (ФІЗИЧНЕ ТІЛО, МАШИНА, ПРОДУКТ), утилітарному (СПОЖИВАЧ, РЕСУРС), структурному (ЦІЛІСНИЙ ОБ'ЄКТ, ЧАСТИНА ЦІЛОГО, СПОРУДА), військовому (ФОРТЕЦЯ, ВОЇН, ЖЕРТВА), юридичному (АВТОНОМНИЙ та СУВЕРЕННИЙ СУБ'ЄКТ). Багатоаспектність метафоричних осмислень засвідчує самотність української ідентичності, що продовжує розвиватися попри будь-які зовнішні виклики, відстоюючи своє право на існування.

Перспективою майбутніх досліджень вважаємо вивчення поняттєвого та валоративного складників для відтворення цілісної картини еволюції української ідентичності з початку ХХ століття до сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мараєв В. Українська державність: понад 1000 років традиції. Ресурс «Історія без міфів». URL: <https://surl.li/gjrcvp>.
2. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітиводискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
3. Solodka O. Information sovereignty and information security of Ukraine: Dialectics of concepts. *European Political and Law Discourse*. 2020. Volume 7. Issue 6. P. 233-239. URL: <https://surl.li/muliuo>.
4. Dolzhenko O. Ukrainian-Russian dimension of hybrid war: Prerequisites and features. *European Political and Law Discourse*. 2022. Volume 9. Issue 6. P. 81-88. URL: <https://surl.li/gbfqys>.
5. Korniienko V., Rothstein O., Neskorodeva T., Katelnikov D. Ukraine – Russia: Fuzzy cognitive modeling of an asymmetrical conflict. *European Political and Law Discourse*. 2022. Volume 9. Issue 6. P. 19-34. URL: <https://surl.li/kvotok>.
6. Danyliuk I., Bohucharova O. The Russia-Ukraine War in Western media: A psycholinguistic modelling of the “hybrid” phase. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2023. Volume 10. Issue 2. P. 9-20. URL: <https://surl.li/kxgozz>.
7. Ставниченко Л. Українська національна ідея: перспективи сучасної інтерпретації. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*. 2020. Том 7. Випуск 1. С. 184-189. URL: <https://surl.li/xaupsu>.
8. Vasylychuk H., Drozdov V. Soviet mythmaking in the Stalin era: Constructing the myth of “the Ukrainian people's reunification”. *East European Historical Bulletin*. 2023. Issue 28. P. 170-186. URL: <https://surl.li/psnqgv>.
9. Terno S., Turchenko G. Anti-Ukrainian policy in teaching of history of Ukraine under minister D. Tabachnyk (2010 – early 2014). *Eminak*. 2023. №3(43). P. 239-254. URL: <https://surl.li/tiaslk>.
10. Ренчка І. Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (на матеріалі соціальних мереж та інтернет-видань кінця лютого – початку квітня 2022 року). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2023. Випуск 9. С. 72-98. URL: <https://surl.li/lstdfdk>.

11. Матвеева Н. Поняття рідної мови у свідомості внутрішньо переміщених українців: трактування, переосмислення. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2024. Випуск 10. С. 45-62. URL: <https://surl.li/namvfr>.
12. Stepanov V., Reshytko A., Kobiakova I. The mental consideration of resilience as a relevant social concept (a corpus-based research of American English). *Topics in Linguistics*. 2023. Volume 24. Issue 2. P. 69-90. URL: <https://surl.li/kyagfe>.
13. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
14. Diedkova G., de Landtsheer Ch. Going negative by metaphors: The Donbass conflict in the Russian and the Ukrainian press. *Politics, Culture and Socialization*. 2018. Volume 9. Issue 1-2. P. 7-34. URL: <https://surl.li/czkmct>.
15. Kovbasiuk L. War metaphor in political language: A contrastive study on Ukrainian and German press texts. *Studies about Languages*. 2024. Issue 44. P. 21-37. URL: <https://surl.li/wpbwlo>.
16. Stepanov V., Yemeljanova O., Baranova S., Nabok M. Metaphoric consideration of the UKRAINE concept significance in the non-Ukrainian journalistic discourse and its influence on social and linguistic consciousness: A corpus research of the 2022-2025 wartime period. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2025. Volume 12. Issue 1. P. 193-225. URL: <https://surl.li/mtfyuq>.
17. Linkevičiūtė V. Conceptual metaphors in Volodymyr Zelensky's political discourse. *Studies about Languages*. 2023. Issue 43. P. 93-105. URL: <https://surl.li/pnxewd>.
18. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). URL: <https://surl.li/srorxr>.
19. Грушевський М. Наше положенє. *Діло*. 1915. Частина 3 (16 січня). С. 1.
20. Грушевський М. Як впоряджати Шевченкову виставку. *Рада*. 1911. №35 (12 лютого). С. 2.
21. Грушевський М. На українські теми. Наші галицькі справи. *Літературно-науковий вістник*. 1905. Том 31. Книга 7. С. 51-64.
22. Грушевський М. До наших читачів у Галичині. *Літературно-науковий вістник*. 1906. Том 36. Книга 10. С. 5-7.
23. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії. *Літературно-науковий вістник*. 1905. Том 30. Книга 6. С. 245-258.
24. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. Київ: Товариство «Знання», 1991. 240 с.
25. Грушевський М. Історія України-Руси (том 7). Київ-Львів, 1909. 628 с.
26. Грушевський М. Чого ми хочемо від вищої школи? *Рада*. 1907. №108 (11 травня). С. 1.
27. Грушевський М. Над домовиною Бориса Грінченка. *Рада*. 1910. №101 (6 травня). С. 1.
28. Грушевський М. У пересильних. *Літературно-науковий вістник*. 1905. Том 32. Книга 11. С. 165-172.
29. Грушевський М. Промова на похоронах Бориса Грінченка. *Рада*. 1910. №104 (11 травня). С. 2.
30. Грушевський М. За що ми повинні дякувати Володимирі Антоновичу. *Рада*. 1911. №68 (24 березня). С. 1.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026